

امام خمینی (ره) و هویت ملی

■ یحیی فوزی تویسرکانی

■ تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴، ۲۵۶ صفحه

ایران» که طی آن نقش فرهنگ، انسان‌شناسی و تفکر سیاسی ایران باستان و پس از آن، تأثیر اسلام بر معرفت‌شناسی و جهان‌بینی ایرانیان و نقش هویت شیعی در فرهنگ و آداب و رسوم ایران بررسی شده و در ادامه به تأثیرات غرب و فرهنگ غرب و چگونگی ورود این فرهنگ به ایران، و در نهایت تأثیر این فرهنگ بر هویت ملی ایران و ایرانیان پرداخته است.

فصل سوم کتاب اختصاص دارد به دیدگاه‌های امام خمینی (ره) به عنوان متفکر و مفسر علوم اسلامی و نگرش ایشان به مقوله هویت. در این فصل، ابتدا هویت فردی و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه امام بررسی می‌شود و پس از آن، تأثیر هستی‌شناسی و جهان‌بینی توحیدی امام بر دیدگاه ایشان نسبت به هویت، نحوه شکل‌گیری هویت فردی از دیدگاه ایشان و هویت جمعی و عناصر سازنده آن از منظر امام خمینی (ره) مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

در فصل چهارم، به هویت ملی به طور عام و هویت اسلامی به طور خاص، از دیدگاه بنیانگذار جمهوری اسلامی پرداخته می‌شود. در این راستا، ابتدا نگرش ایشان به مفهوم ملیت و عناصر سازنده آن و سپس عناصر سازنده هویت ملی در ایران از دیدگاه امام بررسی می‌شود. پس از این، به موضوع نفی غرب‌زدگی و احیای هویت اصیل اسلامی از سوی امام خمینی (ره) اشاره شده و به راهکارهای ایشان برای این امر در دو زمینه کلی دیگرشناسی و راه‌شناسی پرداخته شده است.

مؤلف، در خاتمه کتاب، با جمع‌بندی دیدگاه‌های امام خمینی (ره)، نتیجه می‌گیرد که ایشان رویکردی فرهنگی به هویت ملی در ایران داشته‌اند و بر همین اساس، هویت ملی در ایران به طور ذاتی نوعی فرهنگ اسلامی - انسانی با محوریت اسلام است که عناصری از عقلانیت و دیانت را از فرهنگ‌های متفاوت در خود تجمیع کرده است و این امر نه تنها منجر به نقص نشده بلکه آن را پایدارتر و برای کلیت جامعه باورپذیرتر کرده است. از دیدگاه وی احیای این هویت اصیل ضامن پایداری انقلاب است و بدون این امر، اصولاً انقلاب اسلامی در ایران نمی‌تواند به اهداف و آرمان‌های خود دست یابد و شاید اصلی‌ترین هدف کارگزاران نظام را در همین یک نکته می‌داند. یک مقاله در انتهای کتاب، به «هویت انسانی - اسلامی» به عنوان استراتژی پایداری انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته است. در ادامه نیز، فهرست منابع مورد استفاده و فهرست اعلام کتاب آمده است.

وقوع انقلاب اسلامی در ایران به یقین تأثیراتی بر فرهنگ و عادات اجتماعی ایرانیان داشته است. اگرچه به تعبیر برخی مفسرین، علت اصلی وقوع انقلاب به تحول فرهنگی جامعه در پیش از انقلاب باز می‌گردد و انقلاب اسلامی در اساس، تحولی است مبتنی بر فرهنگ اسلامی و دینی ریشه‌دار در جامعه ایران. با همه این‌ها، دیدگاه‌ها و اندیشه‌های امام خمینی (ره)، به عنوان بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی و پیش از آن رهبر حرکت اجتماعی مردم و همچنین به عنوان متفکر و مفسر اسلامی، از اهمیت خاصی برخوردار است. شناخت انقلاب ایران و رویکرد این حرکت بدون شناخت مبانی فکری رهبر سیاسی - اجتماعی آن، امکان‌پذیر نیست. از این‌رو، مرکز اسناد انقلاب اسلامی در حرکتی قابل تقدیر، اقدام به انتشار مباحثی جداگانه در زمینه اصول و مفاهیم اندیشه‌های بنیانگذار انقلاب ایران نموده است. یکی از این مجموعه‌ها با عنوان «امام خمینی (ره) و هویت ملی» است که به شرح و واکاوی نظریه‌های ایشان در زمینه هویت ملی پرداخته است.

کتاب با مقدمه ناشر و پیش‌گفتار نویسنده آغاز می‌شود و در ادامه به چهار فصل تقسیم می‌شود. فصل اول تحت عنوان «تعریف مفاهیم و مبانی نظری» به تبیین مفهوم هویت از مناظر متفاوت می‌پردازد، سطوح مختلف این مفهوم را شرح می‌دهد و به شفاف‌سازی آن اقدام می‌کند که زیربنایی است برای ارائه زبانی مشترک برای بررسی این مقوله در فصول آتی کتاب. زیرفصل‌های این عنوان عبارتند از: «مفهوم هویت و پیشینه آن»، «نگرش‌های مختلف به هویت»، «روش و امکان شناخت هویت»، «ضرورت شناخت هویت»، «سطوح مختلف هویت»، «هویت فردی و عناصر مؤثر بر آن»، «مبانی نظری هویت جمعی» و «هویت ملی و عناصر سازنده آن».

در فصل دوم کتاب، با عنوان «هویت ملی و عناصر مهم و مؤثر بر آن» به مقوله هویت ملی در ایران و عواملی که بر این خصیصه مهم اثرگذارند بررسی می‌شود که برای دو عامل جغرافیای سیاسی و فرهنگ در آن اهمیت بیشتری قائل شده است. عناوینی که در این فصل آمده است، عبارتند از «نقش جغرافیای سیاسی در هویت ملی